

Додай книгу у своє життя!

У статті розглянуто сучасні способи заохочення дітей до читання, роль батьків, бібліотечних працівників, педагогів у розв'язанні цієї проблеми. Висвітлено види роботи бібліотекарів з різними віковими групами учнів; з'ясовано причини зниження в дітей читацьких інтересів.

Ключові слова: читання, книги, бібліотека, бібліотекар, сім'я.

Key word: library, librarian, reader, book, family.

Без високої культури читання немає ні школи, ні справжньої розумової праці, читання – це найважливіший інструмент навчання та джерело багатого духовного життя.

В. О. Сухомлинський

Відродження українського народу неможливо уявити без животворного впливу книги на формування національної свідомості, бо саме книга є одним із чинників суспільного виховання – совісті, моралі, загальнолюдських цінностей, інтелігентності. Книги, прочитані в дитинстві, часто запам'ятовуються на все життя, впливають на розвиток, світосприйняття, формують певні норми поведінки.

Сухомлинський В. О. радив: «Навчіть усіх дітей читати так, щоб вони вміли читати думаючи й думати читаючи». Навчити читати по-справжньому непросто.

З кожним роком кількість читачів зменшується. Можливо, проблема в перенасиченості інформацією, що долинає звідусіль: гаджети, телевізор, газети, журнали й понад усе – інтернет. Проблема залучення молоді до читання книжок постала давно, а на сучасному етапі стала глобальною.

У зв'язку з цим уряд схвалив Стратегію розвитку читання на 2023-2032 роки «Читання як життєва стратегія» (розпорядження від 03 березня 2023 № 190-р) та операційний план її реалізації, розроблену Міністерством культури та інформаційної політики. Її реалізація має створити умови не тільки для формування звички й потреби в читанні всіх українців, а і є складовою гуманітарної безпеки України.

За інформацією Міністерства культури та інформаційної політики, на сьогодні читання для задоволення та розвитку як життєва практика почало поступатися споживанню «швидкої» інформації із соціальних мереж, доступному відеоконтенту й телебаченню. Ситуація в Україні є особливо гострою: надто замала кількість виданих книжок на душу населення, а показники кількості населення, що читає, стрімко падають. Тож розробка Стратегії зумовлена потребою кардинально змінити підходи до промоції читання. Читання має стати усвідомлено обраним дозвіллям, освітньою практикою та способом саморозвитку українців. Усе це задля всебічного й гармонійного розвитку особистості, зокрема, критичного мислення.

Читання – це ключ до знань і розуміння, це паспорт у нові світи й нові ідеї. У наше століття економіки, заснованої на наукових знаннях та інноваціях, здається дивним, що все менше й менше молодих людей люблять читати. Якщо ми навчимо дітей отримувати задоволення від читання з раннього віку, ця навичка буде допомагати їм усе життя. Крім того, дослідження виявили, що в дітей молодшого віку читання пов'язано з розвитком інших когнітивних функцій, таких як пам'ять, уява, творчість, логічне й нестандартне мислення, здатність виконувати завдання та засвоєння понять моралі й моральності. Це актуально в

наш складний, воєнний час. Читання знижує стрес на 68 %, читаючи всього 20 хвилин у день, ви зможете прочитати 3600 сторінок за рік.

У час цілодобових мультиплекційних каналів і комп'ютерних ігор читання може здаватися дітям не дуже цікавим заняттям, що відходить у минуле. Вони думають, що є безліч швидких і простих способів отримувати інформацію, і, як наслідок, зовсім небагато дітей розвивають концентрацію уваги, необхідну для того, щоб отримувати задоволення від читання. Виховання читацької культури починається із сім'ї. Батьки можуть і повинні заохочувати своїх дітей відроджувати втрачене мистецтво читання, зокрема:

1. Читати дітям.

Починати читати дитині з раннього віку. Фахівці закликають батьків читати навіть новонародженим дітям. Немовлята починають знайомитися зі звуками мови в перші шість місяців життя, і ваше читання вплине на те, наскільки легко вони зможуть незабаром підбирати й вимовляти слова.

Для дуже маленьких дітей батьки можуть вибирати книги із цікавими ілюстраціями, які привертають їхню увагу. Кращі дитячі книги сприяють взаємодії з дитиною і обговоренню з нею сюжету та близьких за змістом тем. Вони покликані залучити малюка до запропонованої історії.

Корисно відводити визначений час для щоденного читання, аби воно стало частиною повсякденного життя дитини і вона з нетерпінням чекала його. Таке систематичне читання може тривати до восьми-дев'яти років. Воно допомагає дитині пов'язувати книги з позитивним досвідом, глибокими знаннями та формувати її ставлення до читання.

2. Не примушувати дитину. Розвивати культуру читання.

Наповніть свій дім усілякими книгами різної тематики: про історію, географію, книгами фантастичного та філософського змісту, класичною та сучасною літературою, творами західних і східних авторів, книгами релігійної тематики, спортивними, пригодницькими, книгами про особистісний розвиток, науковими і, звісно, гумористичними. Ваша дитина стане просто ненаситним читачем з широким діапазоном книжкових уподобань; її дитяча звичка до читання залишиться з нею назавжди.

Водночас вам навряд чи доведеться примушувати дитину читати. Вона почне читати просто тому, що в домі панує культура читання й усі члени сім'ї читають. Це не означає, що дитина перетвориться на відлюдника та «книжкового хробака», у неї повинно вистачати часу й на інші види діяльності. Але вже з раннього віку дитина навчиться щодня приділяти час читанню.

3. Подавати власний приклад.

Якщо батьки – завзяті читачі, то їхнє захоплення читанням обов'язково віддзеркалиться на дітях, і їм захочеться прочитати ті ж книги. Батьки, перш ніж спонукати дітей до читання, повинні докладати свідомих зусиль, щоб самим стати зацікавленими читачами. Для декого це є величезною проблемою з огляду на наш насичений робочий графік. Проте, якщо вони зможуть дисциплінувати себе й почнуть отримувати від читання задоволення, то створять культуру читання у своїх сім'ях.

Така практика сімейного читання та обміну враженнями не лише прищеплює дітям любов до читання, а і призводить до розвитку навичок усного викладу власних думок.

На жаль, далеко не в кожній сім'ї приділяють належну увагу культурі читання, тому провідна роль у зацікавленості дітей книгами належить бібліотекарям. З перших днів свого перебування в школі дитина знайомиться з бібліотекою та її зберіганнями. Сучасний бібліотекар зовсім не схожий на старого архіваріуса, що потанув у паперових карточках та ворсі пилу. Цифрові технології докорінно змінили бібліотечні структури та роботу бібліотекарів. Сьогодні не потрібно перебирати ящики з карточками: на зміну залам з каталогами прийшли комп'ютерні бази даних, де зберігається вся інформація.

Бібліотечний працівник повинен володіти мистецтвом спілкування, бути компетентним з різних галузей знань, володіти сучасними ІКТ.

Бібліотечна діяльність – це самовіддана кропітка праця, без якої інформація, що зберігається в бібліотеці, може залишитися незапитаною. Сучасний образ бібліотекаря –

це приємний зовнішній вигляд, щира посмішка, доброзичливість, толерантність, уміння вислухати дитину, дати їй корисну пораду. У разі виникнення конфліктної ситуації бібліотекар повинен тактовно й делікатно зробити зауваження.

Оптимальним способом залучення дітей молодшого шкільного віку до читання є *ігрові форми*, зокрема: літературна вікторина, брейн-ринг, гра-подорож та ін.; *робота в малих групах*: вільний мікрофон, рольові ігри, дебати, ток-шоу, караван книг. Робота в групах дає можливість усім учням брати участь, практикувати навички міжособистісного спілкування. Вона широко застосовується під час проведення дебатів таких, як: «Казковий марафон» та ін.

Забезпечити особистісне сприйняття художніх творів читачами допомагає рольова гра «Якби я був головним героєм...», де кожен має право висловити свою думку. Школярі старшої ланки активно долучаються до проведення ток-шоу та дебатів «Читати – це модно». Завдяки такій роботі старшокласники вчаться публічно обґрунтовувати свою позицію та переконувати опонентів. Чи не найчастіше в роботі із читачами звертаються до рольових ігор. Майже на кожному заході використовується ігровий елемент (кресворди, ребуси, загадки, вікторини). Дуже цікавим методом гри є квест. Ця методика вчить знаходити необхідну інформацію, робити аналіз, систематизувати та вирішувати поставлені завдання. Завдяки використанню ігрових технологій у читачів розвивається активне пізнання, мислення, школярі вчаться долати проблеми та труднощі, а саме: розв'язують проблеми, застосовують свої знання на практиці, навчаються мислити, розвивають свої інтелектуальні здібності.

Популяризація літератури здійснюється проведенням різних масових заходів шкільною бібліотекою разом з педагогічним колективом. Це різноманітні вікторини: літературні, історичні, краєзнавчі конкурси: «Начитані і допитливі», «Юні читайлики», «Що? Де? Коли?»; літературні подорожі: «У світі цікавого», «Сторінками улюблених книг». Ці заходи розробляються і проводяться за віковими категоріями дітей. Поруч із традиційними формами роботи у виховному процесі використовуються нові: година книголюба, бібліотечний лабіринт, конкурси уважних і начитаних, бібліографічних ерудитів, вернісажі літературних героїв, інтегровані бібліотечні уроки, читацькі олімпіади.

Літературні ігри активізують читання школярів, стимулюють їхнє звернення до художньої, науково-пізнавальної, довідкової літератури, підсилюють сприйняття, формують художні й естетичні смаки, поглиблюють навички самостійної роботи з книгою, розвивають логічне мислення.

Важливу роль відіграє робота бібліотекаря в засвоєнні учнями шкільної програми, в організації навчальної діяльності та дозвіллі дітей.

Читання нерозривно пов'язане з усіма предметами. Здебільшого, якщо учень добре читає, він і грамотно пише, швидше прочитає і розв'яже задачу, краще розвинений, добре вихований. Це навчає дітей бути читачами. Читацької майстерності треба вчити наполегливо, постійно, цілеспрямовано. Інтерес до знань неможливий без регулярного читання науково-популярної літератури. Не може бути й мови про великий потяг до знань, якщо учень не виходить за межі підручника. Учні різного шкільного віку обслуговуються в книгозбірні по-різному. Наприклад, першокласники, які тільки-но опановують техніку читання, – швидше слухачі і книжку беруть, щоб розглядати в ній малюнки. У таких випадках вирішальне значення має те, як саме ми зуміємо спрямувати зацікавлення дітей. Від цього залежить читацька доля учнів надалі: або вони на все життя полюблять художню літературу, або залишаться байдужими до неї.

Під час роботи з книгою особлива увага приділяється творчим особистостям, а також дітям «групи ризику». Якщо учень не йде на контакт і не хоче читати, треба з'ясувати причини. Можливо, він отримуючи інформацію з телевізора, комп'ютера, зовсім не вміє працювати з друкованим словом. У такому випадку обережно рекомендуються книги, які, напевне, його зацікавлять, – комікси (тексту мало й багато малюнків). Учень вчиться сприймати інформацію на папері й поступово перейде до цікавіших і змістовних книг, прийде до бібліотеки ще раз.

Для обдарованих та зацікавлених дітей продовжується робота над дослідженням у широкому діапазоні рівня читацької культури. Юні читачі захоплюються гостросюжетною та фантастичною літературою, творами про різні явища, астрономією. Старшокласники цікавляться літературою про особисті стосунки між молодими людьми. Зростає в таких учнів інтерес до науково-популярної, довідкової літератури. У старших класах переважає «ділове читання». Часто доводиться писати твори, перекази, доповіді, реферати, які необхідно правильно оформити, тож учні звертаються до періодики, довідників, які випишують, а також використовують тематичні папки. Індивідуальне керівництво читанням учнів – важлива складова роботи бібліотеки, тому що воно відіграє набагато більшу роль у житті дітей, ніж у дорослих. Книжка, прочитана в дитинстві, залишається в пам'яті на все життя та впливає на розвиток дитини.

Одним з важливих принципів роботи бібліотекарів є індивідуальний підхід до обслуговування учнів-читачів. Зважати на їхні вікові особливості – обов'язкова умова успішного керівництва читанням. Щоб навчити дітей усвідомити прочитане, привчають їх робити нотатки.

Читання – це один з ключових елементів всебічного розвитку дитини, тому потрібно навчити її отримувати задоволення від читання.

Далеко не все, що потрібно для читання дітям, потрапляє до бібліотек. Війна внесла свої негативні корективи. Упродовж 2022 року шкільні бібліотеки нових книг не отримали. Читачі 10-15 років гостро потребують книг сучасних авторів, бажано про своїх однолітків. Електронна продукція, у тому числі відеопродукція і мультимедіа, часто сприймаються як конкуренти друкованому слову, але це не зовсім так. Справа не в тому, де буде текст – на папері чи моніторі комп'ютера або телефона. Важливіше, що буде читатися, як буде відбуватися розуміння і сприйняття тексту.

На сьогодні ставлення до читання в дітей суперечливе. Є діти, для яких книга – найкращий друг. Вони відзначаються інтелектом, ерудицією, здатністю розв'язувати нестандартні завдання. А для дітей, які не люблять читати, читання – важка повинність. Сучасний підліток – передовсім споживач комп'ютерних продуктів, спрямований на прийняття віртуальної, а не вербальної інформації. Школярам потрібно, щоб інформація подавалась динамічно, яскраво й коротко. Виховання звички «читання» – процес послідовний, його треба розпочинати з раннього віку, з дитячого садка.

Час формує нове покоління читачів. Потік інформації дуже великий і стрімкий. Розвиток новітніх технологій потребує набагато кращого вміння читати, ніж раніше. Необхідно навчити школярів здобувати й обробляти інформацію, оцінювати її. А це так само потребує збільшення темпу читання, швидкості розуміння і прийняття рішення. Тож читання стає основою освіти й самоосвіти, безперервною навичкою навчання людини впродовж усього життя. Процес читання – творчий процес, у якому читач – не пасивний споглядач, він по-своєму інтерпретує написаний текст згідно зі своїм світосприйманням, знаннями, переживаннями. Читацька культура є складовою загальної культури особистості. Адже сформовані читацькі вміння – запорука читацької компетентності.

Книга – джерело знань, створене людством протягом віків, найкращий спосіб для навчання. Спілкування з книгою допомагає дитині опанувати певний обсяг знань, засвоїти досвід попередніх поколінь, привчає її до культурних надбань та цінностей українського народу, його звичаїв і традицій.

Великий український письменник Іван Франко, порівнюючи книги з морськими глибинами, стверджував, що «той, хто пірне аж до дна», знайде в тих глибинах «диво-перли», тому що без читання немає розмаїття інтелекту окремої людини й нації загалом.

Сьогодні ми по-новому розуміємо, що книга – це неоціненне багатство, скарб. Отже, ставтесь до неї з особливою увагою, любов'ю, дбайливістю. І саме сім'я, школа, бібліотека навчають дітей систематично і вдумливо працювати з книгою.

Список використаних джерел та літератури:

1. Власюк М. М. Особливості виховання читача в цифрову епоху / М. М. Власюк // Зб. наук. та науково-метод. пр. [ред. кол. В. Є. Берега (гол) та ін.]. Хмельницький: ПП «Символ», 2019. С. 39.

2. Гонтарчук О. В. Читання – це просте й доступне дозвілля / О. В. Гонтарчук // Зб. наук. та науково-метод. пр. [ред. кол. В. Є. Берека (гол.) та ін.]. Хмельницький: ПП «Символ», 2019. С. 51.
3. Завадська Н. Сучасний образ бібліотекаря у контексті соціальних комунікацій // Бібліотечний форум. 2018. № 1. С. 2-4.
4. Огороднікова Л. В. Сучасний бібліотекар: нові технології – нові можливості / Л. В. Огороднікова // Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету: Серія: Бібліотекознавство. Книгознавство. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет, 2008. С. 307-310.
5. Примаченко Н. Портфоліо, або Професійний портрет бібліотекаря // Шкільний бібліотечно-інформаційний центр. 2011. № 9. С. 42-52.
6. Сухомлинський В. О. Сто порад учителю // Вибрані твори: у 5-ти т. Т. 3. К.: Радянська школа, 1977. С. 7, 283.
7. Стратегія розвитку читання на період до 2032 року «Читання як життєва стратегія». URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/chytannia-ia-k-zhytti..>
8. Тонких Г. Літературний пікнік // Шкільна бібліотека. 2020. № 06-07. С. 4-5.

Веремійчук Світлана,
вчителька української мови та літератури
Кунівського ліцею Плузненської ОТГ,
старший вчитель

Світ врятує література Креативні та сучасні стратегії формування читацької компетентності

Університетом Сассекса (Велика Британія) у 2009 році було проведено експеримент, у ході якого людину спочатку доводили до стресового стану, після чого учасникам досліджу обирали один із методів релаксації

